

ДНЕВНИКЪ

(стенографически)

на

II-то обикновено Народно Събрание.

ХУ ЗАСЪДАНИЕ ВЪ СЪБОТА 12 АПРИЛИЯ 1880 ГОД.

(Начало 1 часъ 30 минути подиръ пладнѣ подъ председателството на П. Р. Славейковъ).

Председателъ: При всичко, че нѣмаме работа освѣнъ подписването на адреса, но понеже може ненадѣйно да се яви нѣкакъвъ въпросъ, за това бюрото е размислило, че трѣба да постѣпимъ по сѣщия редъ за да бѣде Събранието редовно и трѣба да се прочете списъкътъ на депутатитѣ.

Секретаръ Золотовъ: (Чете списъка на депутатитѣ.) Въ 14-то Заседание отсъствуваха: Митрополитъ Мелетий, Стойчко Стояновъ, Петко Горбановъ, Георгий Кирковъ, Д-ръ Антоновъ, Хусейнъ Ахмедовъ, Г. Геровъ, Азисъ Ефенди, Атанасъ Костовъ, Начевичъ, Тодоръ Станчевъ, Болѣрскій, Тодоръ Икономовъ и Константинъ Стойловъ.

Председателъ: Като се поменж името на г-на Т. Икономовъ, то считамъ за длъжностъ, да явя на Събранието, че той като му се даде, на 15 денье отпусъ, вече е на връщане, и ми прати слѣдующата телеграма. „Г-ну Председателю на Народното Събрание. Като непристигнх параходъ за Ломъ ще се забавя нѣколко врѣме; прося извинение.“ Това казва, че той иде. Желалъ бихъ, да знамъ отъ г-на Русенскій депутатъ, кой е Мевлазли Азисъ?

Г. Цанковъ: Мевлазли Азисъ не познавамъ.

Председателъ: (Чете телеграма на тур-

скій языкъ). Сеферъ варъ веджедие зааратиме хизметте иманете. (Шумъ. Гласове: Неразбираме). Азъ мисля, че нѣма да излеземъ отъ законность, ако да го прочетеме; ние сме длъжни да Ви дадемъ съобщение, и по нататъкъ ще се постареемъ да го преведемъ. Както го разбирамъ азъ, той си дава оставката.

Наумовъ: Негова милость е билъ въ Цариградъ, и съобщава, че си иде презъ Русчукъ тука.

Председателъ: Отъ 171 депутати въ списъка 41 липсватъ, кассирани сѣ 14; присѣдствуватъ 130. Събранието е пълно и може да имаи засѣдание, слѣдва да четемъ още една телеграма.

Секр. Коевъ: Чете телеграма отъ Руссе, подадена на 10-й. „Г-ну Председателю на Народното Събрание! Единогласното рѣшение на Народното Събрание да се даде подъ сѣдъ Оджаковъ, съ което се избавляватъ народнитѣ мжъбе отъ отмищенieto му, възбуди радостъ и благодарность, което сърдечно исказвами на Народното Събрание.“ Подписанъ Георгии Кърджиевъ.

Председателъ: Сега можемъ да пристѣпиме къмъ дневний редъ; то е подписването на адреса. Какъ желае Народното Събрание споредъ списъка

ли? Желалъ бихъ още веднажъ да го прочетемъ, както що си е писанъ, и послѣ да го подпишемъ.
Секр. Коевъ: (Чете адресътъ.)

Председателъ: Мисля да направя още едно попитване къмъ Народното Събрание. Разумѣвамъ, че трѣба всинца да го подпишемъ, но да ли ще допустнемъ иноязычни подписи? Кой има да говори върху това?

Савва Илиевъ: Официалний языкъ е български; и този адресъ, като е писанъ на официалния языкъ, трѣба и подписитѣ да бѣдѣтъ на български, а не иноязычни. Въ Конституцията се казва, че представителитѣ трѣба да бѣдѣтъ грамотни; разбира се, грамотни на официалния языкъ въ Княжеството, щомъ допустимъ иноязычни подписи, ще рѣче да отетжимъ отъ основния законъ.

М. Радославовъ: Въ Камарата трѣба да се говори на официалний языкъ, и не може да се говори на турски языкъ. Това е предвидено.

Станчовъ: Азъ незная, защото г-нъ председателъ подигна тоя въпросъ, който е вече рѣшенъ. Когато се тѣлкова грамотността на депутатитѣ, прие се, че сѣ грамотни на своя языкъ и ние ги приехми.

Председателъ: Азъ мисля, че има разлика.

Расолковъ: Исканъ да кажъ сжщето, което каза г-нъ Станчевъ. Депутатитѣ приехми за грамотни, и за това трѣба да допуснемъ да подпишетъ, както знаятъ.

Наумовъ: Азъ мисля, че могатъ да опълномощетъ другитѣ, както при бюлетинитѣ, които се писуватъ все на български языкъ.

Д-ръ Молловъ: Азъ бихъ желалъ на какъвто языкъ се писуватъ бюлетинитѣ, на такъвъ трѣба да се пише и адреса; не можемъ да приемами бюлетини тука на французкай, турски и грѣцкии языкъ.

Председателъ: Отъ казанното заявление излизатъ двѣ мнѣния: едно мнѣние е, че могатъ чрезъ пълномощенъ бюлетинитѣ да подпишатъ на български языкъ, или да ги подпишатъ на своя языкъ. За това, че има двѣ мнѣния бюрото го нерѣшава по своя глава; това е отговорътъ на г-на Станчева.

П. Станчовъ: Азъ нѣма да кажъ нѣщо ново; само, че е прието Събранието депутати, за които, като е претѣлкувало члена отъ Конституцията така, че сѣ грамотни на тѣхния языкъ. Ака иска Народното Събрание, то да се подпишатъ на своя языкъ, и бюрото да ги преведе на български языкъ.

Д-ръ Молловъ: Съвършено о излишно да разискуваме този въпросъ, и чюдя се на г-на Станчева. Бюлетинитѣ се даватъ на официаленъ языкъ; значи, че на този языкъ, на който приема бюрото бюлетинитѣ, трѣба и адреса да се подпише, а не

на чуждъ языкъ.

Председателъ: Азъ не желая да ставатъ препирни мѣжду двѣ лица.

П. Станчовъ: Двѣ думи само искамъ да кажъ. Азъ настоявамъ на това; друго е да гласоподава чловѣкъ, друго е да подпише собствено рѣчно своето име. Азъ настоявамъ на това, да се подпишатъ самички, и бюрото може да напише имената имъ на български.

Самсаровъ: Всичкитѣ представитили сѣ български депутати, и като такива не могатъ да имъ се приематъ подписитѣ на другъ языкъ, освѣтъ на български; толкозъ повече на такъвъ единъ актъ, както е адресътъ.

М. Радославовъ: Г-нъ Станчевъ каза, че нѣма да каже нищо ново, но той го каза че по напредъ да се напишатъ на турски, а бюрото да напише името на български. Азъ мисля, че г-нъ Станчевъ бѣше нѣколко пѣти помолень отъ нѣкои турци да искаже въ тѣхното име нѣколко думи, той говори на български языкъ, а не на турски языкъ; това сжщето можеше да стане и сега.

Баларевъ: Въпросътъ е излишенъ. Българскии языкъ, ако и да е официаленъ въ цѣла България, все пакъ на всѣждѣ се приематъ турски подписи; защо да ги не приемемъ сега тука?

Расолковъ: Азъ се съгласявамъ съ г-на Баларева, а никакъ не съ г-на Самсарова. Това е единъ тържественъ и историческии актъ, който ще има по голѣма важность, ако да има оригинални подписи. За това, на мнѣние съмъ да го подпишатъ тѣ саморѣчно: друго яче излиза, че сѣ неграмотни.

Председателъ: Счита ли се Народ. Събрание освѣтлено да се произнесе върху този въпросъ?

Цановъ: Азъ се съгласявамъ съ г-на Станчева: защото, ако да ги подпишатъ другитѣ, иматъ право да кажатъ: това не е мой подписъ; цѣна иматъ само саморѣчитѣ подписи. Отъ една страна ние ги приехми като грамотни, и щѣне да е несправедливо, отъ друга страна, да имъ се неспозволи да се подпишатъ сами.

Председателъ: Азъ мисля, че за първо врѣме може да похромимъ нѣщо въ изпълнението на Конституцията. Официалний языкъ е българскии въ всичката България, но като на скоро сми се освободили, то не можемъ да употребимъ такава строгость, дѣто да искаме да се подписуватъ на официалния языкъ всичкитѣ жители и отъ друга народность. Въ тая първата още година, и въ това засѣдание, необходимо е всѣки съ свои собствена рѣка да подпише адреса; и за това можемъ да направимъ такава една малка погрѣшка, за да имъ се допусне това: да се подпишатъ на своя языкъ. Но, азъ желая, да се заблѣжи въ протоколитѣ, че

ако да го допуснемъ това сега въ една, двѣ или най вече 3 години, отпослѣ несмѣе да се допусне никой другъ языкъ освѣнъ българския; защото друго яче ще бждемъ непослѣдователни; това да се забѣлѣжи въ протоколитѣ. и сега можемъ да имъ допуснемъ да се подпишатъ.

Радославовъ: Желателно е да знаемъ, на какво основание предлага г-нъ председателъ да се подписватъ тази година на турски, а въ идущата година на български языкъ?

Председателъ: Трѣба да влѣзжъ въ прѣния. да отговоря на г-на Радославова. Ако бѣше забѣлѣжилъ, което казахъ, щѣне да види кое основание имамъ.

Преосв. Симеонъ Прѣславский: Азъ мисля, че това, което предлага г-нъ председателъ, да рѣши Народното Събрание да се позволи на нашитѣ събрания да се подпишатъ на турски, и по диръ една или двѣ години да имъ се запрѣти, това нѣщо е твърдѣ неудобно; защото съ такъвъ начинъ ние можемъ да задѣлжиме нашитѣ събрания въ една или двѣ години да се научатъ български да пишатъ. Такива достопочтени и възрастни хора, да ги принудимъ да се учатъ български въ старитѣ си години. то ми се струва, че ще бжде малко трудничко. Колкото за въпросътъ на турски языкъ, то менѣ ми се чини, че този въпросъ е рѣшенъ още преди двѣ години, когато се свършило управлението на България отъ Турцитѣ; тогава българский языкъ бѣше провозгласенъ за официаленъ языкъ на страната, и при всичко, че Конституцията поменува това, то при торжественни документи въ разни врѣмена и въ Народното Учредително Събрание, бѣхж се приели подписи на турския языкъ. Като има вече такъвъ обичай, да искаме да го унищожиме и да не приемаме, то ми се струва, че ще да бжде неудобно; защото, ако да неприемемъ подписитѣ имъ на турский азыкъ, то дохождамъ до заключение, че всички турски депутати, трѣба да се исклучатъ отъ Народното Събрание, което, мисля, че е не справедливо. За това, постоянноствамъ, ако обича Народното Събрание, да земе този обичай, който се веднѣжъ прие, и да се приематъ подписитѣ на турский языкъ.

Расолковъ: Хуссейнъ Х. Ахмедовъ ме моли отъ негова страна да кажжъ че, може би, при свършване на засѣданието, да се подпишатъ нѣкой протоколи. Ако ние неподпишемъ този актъ, казва той, то и другитѣ актове и протоколи, кои би трѣбало да ги подпишемъ, ще стане нужда, да ги подпишатъ други вмѣсто насъ, а въ такъвъ случай ние можемъ, да се откажемъ отъ подписитѣ си, като не сме ги писали саморжчно. Остава прочее на Народ. Събрание да рѣши за това.

Славейковъ: Има да забѣлѣжжъ на Свето-

Прѣславский, че забравя, че единъ въпросъ е рѣшенъ вече, то е, че бюлетинитѣ се даватъ на българский языкъ, т. е. на официалния языкъ, и никое дозволение и безограничение или унищожение не може да стане, защото този законъ е вече приетъ. Моето предложение има свой изворъ въ миналото. Всички г-да присѣтствующи депутати знаятъ, че Турция бѣше дала една Конституция за насъ; по тази конституция е станжло вънросъ за подписи, за официаленъ и неофициаленъ языкъ. Слѣдъ дълги прѣния и разисквания, агитѣ, наши тогавашни господари, приеха това списхождение къмъ насъ, че въ 3 години трѣба да се научатъ да се подписватъ всички на турский языкъ; иначе не може да бждатъ тѣхнитѣ подписи припознати, даже не ще могатъ да бждатъ избрани за депутати. Сега да искаме за една година или за 6 мѣсеца, да се изучатъ на нашия языкъ, и да бждатъ грамотни на него, то истина не може да се разискава. Ние, дѣто ги приехми за грамотни, това пакъ го правиме само съ условие, и правиме го врѣменно, защото се вече рѣши въ Учредителното Събрание, че трѣба да се подписватъ на официалния нашъ языкъ; но се е преминжло приврѣменно така, че се прнехж за грамотни на своя языкъ. Сжщо и въ минжлото Събрание останж това нѣщо неразяснено; но сега се подигнж въпросъ и трѣба да се разясни; и азъ мисля, че ние завардваме Конституцията и закона, за сега само, като туримъ на тази приврѣременность граница. Ние можемъ да кажемъ, че сега ги прие Народното Събрание, но че това не може да се приеме и по нататѣжъ. Ние трѣба да бждемъ послѣдователни споредъ учрежденията, които се въвеждатъ въ България; за това добрѣ би било да се опредѣли единъ срокъ, защото не можемъ да допуснемъ да се протака и да хромимъ така въ изпълнението на основнитѣ наши закони.

Грънчаровъ: Че сега този адресъ нашитѣ събрания трѣба да го подпишатъ, то всички го знаемъ; защото тука подписватъ единъ адресъ, който се отнася до главата на държавата, и тѣ, като представители на народа, които сж сжщо подданици на Княжеството, изразяватъ сжщеврѣменно съ насъ своитѣ чувства къмъ нашия Господаръ, и трѣба да го подпишатъ. Относително за това, което искажа г-нъ Славейковъ да дадемъ срокъ на нихъ, той е самъ по себе си опредѣленъ. Тѣ, като депутати на Народното Събрание, ще засѣдаватъ въ три сесии, и до дѣто траятъ тия три сесии, като сж вече приети за депутати, ще подписватъ, както знаятъ. Третьото Събрание, ако да постанови, че трѣба да се изпълнява точно членътъ на Конституцията, който говори за грамотность; тогава само по себе си ще се разумѣе, че избранныя депутатъ трѣба да знае

Официалния языкъ. Така щото, въ тази, и въ другитѣ двѣ сесии ще подписватъ на своя языкъ, а за бъдъщото има да се произнесе третъто Народното Сѣбрание.

П. Станчовъ: Подигна се въпросъ за законность или незаконность на подписитѣ. Азъ искамъ да кажъ, че сега не му е врѣме да го рѣшаваме, но че Народното сѣбрание ще го рѣши подиръ 3 години. Онзи денъ рѣшихми, че сж грамотни и ги приехми за депутати, съ това и въпросътъ за подписитѣ е рѣшенъ.

Министръ Стояновъ: Азъ не съмъ при-сѣдствувалъ, когато се е разглеждало законността на изборитѣ на тѣзи депутати. Г-да предговорившитѣ казахъ едно нѣщо за Конституцията, и че може тя да се тълкува, а сжщо и избирателния законъ. Азъ казвамъ, че този въпросъ нѣмами право да тълкуваме, защото отъ протоколитѣ и отъ дебатитѣ на Учредителното Народно Сѣбрание се види, каква грамотность се мисли, и че тамъ е истълкувано грамотность на официаленъ языкъ. За това, казвамъ, че това не е единъ въпросъ, който може да се тълкува и разглежда. Колкото за въпросътъ, за който г-нъ Станчевъ каза, че не трѣба да се дебатира, той е единъ въпросъ, който трѣба да остане безъ всѣкакво постановление; защото, най насетнѣ, Народното Сѣбрание е приело извѣстни депутати, и сега да имъ не позволява да се подпишатъ, както знаятъ, ще бжде непослѣдователно (Гласове: Исчерано е.)

Славейковъ: Това само искамъ да се забѣлѣжи въ протоколътъ, че, това като се прие да се подпишатъ на свой языкъ, да неможътъ да зематъ това за тълкование и при гласоподаванието, което е вече опредѣлено, че трѣба да става на български языкъ; тамъ не смѣятъ да употрѣбаватъ турски языкъ.

Подпредсѣдателъ Сукнаровъ: Желаетъ ли Народното Сѣбрание да се вотира? (Гласове: не е нужно.) Тогазъ да пристѣпимъ къмъ подписване на адреса (Подписватъ адреса.)

(Послѣ свършване.)

Предсѣдателъ: Имамъ честь, г-да, да ви заявѣ, че прошение за опредѣлението на врѣме, кога да можемъ да поднесемъ адреса, и за което помолихми г-на Секретари на Негово Височество, назначи се утрѣ часа на 11. Послѣ това, имамъ честь да зарадвамъ Народното Сѣбрание, че Негово

Височество благоволило да направи угощение на бю-рото и на нѣколко депутати, по това остава за подиръ Великденъ. Сега, господа, ви всипа знаете, че въ столицата ни гостува братътъ на Негово Височество. Наша длъжность е да иде една депутация да го поздравя за „добръ дошълъ“. Ние бѣхми се помолили за това и просбата ни се прие. За да можемъ да отидемъ да поздравимъ високия гостъ, азъ бихъ желалъ да изберемъ една депутация и бюрото само да представи имената, като има предъ видъ да избира лица, които разбиратъ Немския азыкъ. Това е една честь на високиятъ ни гостъ, за да може да се поразговорятъ, ако би той искалъ да се разговори. Мисля че 5 души сж достаточни; при това има тамъ записна книга, така щото, който отъ Народното Сѣбрание иска да го посѣти да иде да се запише, че е ходилъ да го поздравя. Сега, колкото за депутацията, предлагамъ г-на Баларева, който умѣе нѣщо да говори по нѣмски, д-ра Радославова, г. Анева, Василя Поповича и Расолкова (Приематъ се.) И двѣтѣ депутации ще ги представява предсѣдателътъ на Народното Сѣбрание. Депутацията, която ще поднесе адресътъ да се събере утрѣ въ домътъ на Негово Преосвещенство Климента.

(Сѣбранието се закри на 3 часътъ.)

Предсѣдателъ: **П. Р. Славейковъ.**

Подпредсѣдатели { **Д-ръ И. Брадель.**
Н. Сукнаровъ.

Секретари { **Ив. Даневъ**
Хр. Баларевъ
В. П. Золотовъ
К. Коевъ.

Управителъ на стенографическото бюро А. Безеншекъ.